

Cmentarz Jerozolimski

Teren dzisiejszego Parku Jerozolimskiego to dawny Cmentarz Jerozolimski. Miejsce te istnieje zapewne od początku funkcjonowania Szpitala, jako miejsce pochówków jego pensjonariuszy. Jednakże dokładna data grzebania nie jest znana. Możemy przyjąć, że pochówki przeprowadzano od XVI wieku. Kształt pierwotnego cmentarza uzależniony był od systemu fortyfikacji bastionowych otaczających miasto. Jednym z pierwszych wydarzeń udokumentowanych jest pochówek osób zmarłych w latach 1709-1710 na epidemię dżumy przyniesionej do miasta przez wojska walczące w wojnie północnej. Wybór cmentarza przy Szpitalu Jerozolimskim jest zrozumiały, ponieważ cmentarz oddalony jest od miasta w znacznej odległości, co daje dodatkowe zabezpieczenie przed dalszym rozwijaniem się epidemii. W całym mieście zmarło około 1 400 osób. Od XIX wieku ewangelicki „St. Jerusalemfriedhof” stał się największą z malborskich nekropolii. Ostatni oficjalny pogrzeb na cmentarzu ewangelickim nastąpił w roku 1944. Łącznie na cmentarzu znajdowało się 3 427 mogił.

Po pierwszej wojnie światowej wyznaczono kwaterę wojenną gdzie pochowano ponad 200 żołnierzy. Cmentarz stał się również miejscem pochówku jeńców ze Stalagu XXB Marienburg-Willenberg oraz żołnierzy poległych w czasie II wojny światowej.

13 października 1943 roku pogrzebano tu także 200 ofiar amerykańskiego nalotu na zakłady lotnicze FW 190 w Królewie. Do końca 1945 roku na cmentarzu złożono ciała 273 zmarłych, których ostatni niemiecki ksiądz Konrad Will, odnalazł w domach zniszczonych w czasie walk o miasto. W jednym z masowych grobów wykonanych przy dawnych kwaterach wojskowych pochowano 27 osób.

Cmentarz zamknięto decyzją Naczelnika Miasta Malborka nr 15/78 z 20.10.1978 roku.

Lapidarium jest namacalnym dowodem istnienia przedwojennego cmentarza. W czasie prac ziemnych zabezpieczono m.in. pierwotne nagrobki z kategory wojennej (zachowane nagrobki mają bardzo uproszczony kształt, pod koniec lat 20-tych XX wieku zamieniono je na formę Krzyża Żelaznego). Pośrodku znajduje się uszkodzony pomnik z Grobu Nieznanego Żołnierza (w formie wspomnianego Krzyża Żelaznego), zaś po prawej nieliczne nagrobki odnalezione na części cywilnej cmentarza.

Należy podkreślić, że przed 1945 roku na cmentarzu znajdowało się 3 427 mogił. W prawym rogu znajduje się wielki kamień z kwatery wojennej poświęcony matkom poległym żołnierzom z wyrytym napisem *Den Müttern der Helden 1914-18*.

W 1978 roku oficjalnie zamknięto cmentarz, a zachowane nagrobki sprzedano kamieniarzom w celu ponownego użycia. Nagrobki z kwatery wojennej z racji materiału, wykonane z cementu, zostały całkowicie zniszczone.

Fragment planu sytuacyjnego zamku i miasta w okresie panowania Zakonu z wyraźnie zaznaczonym cmentarzem przy Szpitalu Jerozolimskim, autor: R. v. Gayl, 1855

Fragment planu miasta z 1929 r. Übersichts-Plan des Stadtgebietes Marienburg Westpreußen. Źródło Polona Biblioteka Narodowa

Kwatera Wojenna

Dawny Marienburg po I wojnie światowej posiadał dwie kwatery wojenne, w tym największa znajdowała się na Cmentarzu Jerozolimskim. Obszar wyznaczono na najstarszej części cmentarza. Wejście na kwaterę flankowały dwa wielkie kamienie z wrytymi datami 1914 i 1919. Może zastanawiać fakt daty 1919 przy zakończeniu I wojny światowej w 1918 roku jednakże rok od zakończenia ostatni ranni umierali w malborskich lazaretach. Pośrodku ustawiono w 1919 roku wielki dębowy krzyż, a obok niego kolejny kamień, tym razem ku czci matek poległych żołnierzy. Wszystkie mogiły wojskowe wykonano w kształcie Krzyży Żelaznych, wśród których wyróżniał się Grób Nieznanego Żołnierza. W dziewięciu rzędach pochowano 206 żołnierzy.

W 1929 roku w kwaterze wojskowej pochowano tragicznie zmarłego Bruno Kaisera (1898-1929), malborskiego lotnika, ucznia i przyjaciela rekordzisty świata w lotach szybowcowych Ferdinanda Schulza. Kaiser zginął wraz z Schulzem 16 czerwca 1929 roku w Sztumie w czasie zrzucania wieńca z samolotu „Marienburg”.

Kwaterna wojenna Cmentarza Jerozolimskiego. Zbiory Muzeum Miasta Malborka

Lapidarium

Lapidarium jest namacalnym dowodem istnienia przedwojennego cmentarza. W czasie prac ziemnych zabezpieczono m.in. pierwotne nagrobki z kategory wojennej (zachowane nagrobki mają bardzo uproszczony kształt, pod koniec lat 20-tych XX wieku zamieniono je na formę Krzyża Żelaznego). Pośrodku znajduje się uszkodzony pomnik z Grobu Nieznanego Żołnierza (w formie wspomnianego Krzyża Żelaznego), zaś po prawej nieliczne nagrobki odnalezione na części cywilnej cmentarza.

Należy podkreślić, że przed 1945 roku na cmentarzu znajdowało się 3 427 mogił. W prawym rogu znajduje się wielki kamień z kwatery wojennej poświęcony matkom poległym żołnierzom z wyrytym napisem Den Müttern der Helden 1914-18.

W 1978 roku oficjalnie zamknięto cmentarz, a zachowane nagrobki sprzedano kamieniarzom w celu ponownego użycia. Nagrobki z kwatery wojennej z racji materiału, wykonane z cementu, zostały całkowicie zniszczone.

Grob Nieznanego Żołnierza. Zbiory Muzeum Miasta Malborka

Pomnik matek poległych żołnierzy w 1935 roku. Fotografia H. van der Piepen, zbiory Polona Biblioteka Narodowa